

6. Literature.

- JOHANSEN, H., 1944. Die Vogelfauna Westsibiriens. II. J. f. Orn. 92, 15—17.
 JORDANS, A. VON, 1938. *Dendrocopus minor hispaniae*. Falco 34, p. 52—53.
 KADLEC, O., 1933. IV. Beringungsbericht der Tschechischen Ornithologischen Gesellschaft für das Jahr 1938. Sylvia 4, p. 40 and 58.
 KALELA, O., 1938. Über die regionale Verteilung der Brutvogelfauna im Flussgebiet des Kokemaenjoki. Ann. Zool. Soc. Zool.-Bot. Fenn. 5 (9).
 KLEINER, A., 1935—38. Systematische studien über die Corviden des Karpathenbeckens, nebst einer Revision ihrer Rassenkreise. II. *Garrulus glandarius* L. Aquila 42—45, p. 201.
 ———, 1939—42. Systematische Studien über die Corviden des Karpathenbeckens, nebst einer Revision ihrer Rassenkreise. III. *Coloeus monedula* L. Aquila 46—49, p. 159—224.
 LÖPPENTHIN, B., 1946. Fortegnelse over Danmarks Fugle. København.
 SALOMONSEN, F., 1930. Bidrag til Kundskaben om Sønder-Jyllands Fugle. Dansk Orn. For. Tidsskr. 24, p. 9—101.
 SCHAANNING, H. T. L., 1920. Tabellarisk oversikt av Norges fugler. Norsk Orn. Tidsskr. 1, p. 11.
 VOOUS, K. H., 1947. On the history of the distribution of the genus *Dendrocopus*. Limosa 20, p. 1—142.
 ———, 1949. Distributional history of Eurasian Bullfinches, genus *Pyrrhula*. Condor 51, p. 52—81.

Noordoostpolderbewoners, 8e bericht; broedseizoen 1949

door

D. BAKKER, biol. drs en A. STAM.

(Afdeling Onderzoek van de Directie van de Wieringermeer;
Noordoostpolderwerken).

(met 2 tekstfiguren en 5 kaarten)

(Tevens 30ste Publicatie van de „Club van Zuiderzeewaarnemers”)
(With an English Summary)

Inleiding.

Na het in 1941 droogvallen van de Noordoostpolder werd dadelijk begonnen met een onderzoek van de vogelbevolking van dit 4800 ha grote gebied. Tot 1947 werden jaarlijks de voorkomende broedvogels beschreven, terwijl tevens enige aandacht aan het probleem der vogelkolonisatie besteed werd (TEN KATE, 1941; J. MULLER, 1942, 1943, 1944; J. H. MULLER, 1945; VAN LEEUWEN, 1947). In de jaren 1947 en 1948 bestond niet de gelegenheid dit onderzoek voort te zetten. Door de medewerking van een aantal vogelkenners was het echter mogelijk om voor het jaar 1949 weer een overzicht van de in de Noordoostpolder voorkomende broedvogels te geven. De in de jaren 1947 en 1948 verzamelde gegevens zijn eveneens in dit overzicht verwerkt, zodat toch nog enigszins een aaneengesloten geheel met de vorige publicaties verkregen kon worden. Te meer is dit van betekenis, daar de laatste jaren de Noordoostpolder door de voortschrijdende ontginning, sterk van karakter veranderd is. Dit laatste heeft niet nagelaten grote invloed uit te oefenen op de samenstelling van de vogelbevolking.

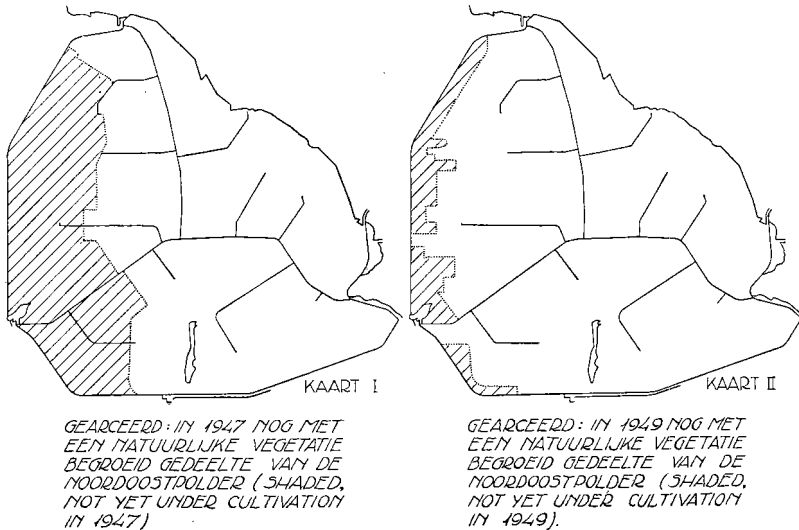
De heren L. DUIJFF (D.), J. GROMMERS (G.), Dr C. G. B. TEN

KATE (t. K.), P. KELDER en R. NIEUWENHUIS (S.), J. A. F. KORIDON (Ko.), Ir B. VERHOEVEN (Ve.), S. DE VRIES (Vr.), D. VAN DER ZEE (Z.) en Dr J. ZWARTEVEEN (Zw.) verstrekten ons gegevens, waarvoor wij hen op deze plaats dank zeggen. Bij de bespreking van de broedvogels worden de achter deze namen geplaatste letters gebruikt, om de herkomst van de waarnemingen aan te duiden. Waarnemingen, waarachter de letter P. vermeld staat, werden door de schrijvers zelf gedaan.

Aan het slot is een kaart van de Noordoostpolder toegevoegd, waarop de dorpen, de wegen en de verkaveling aangegeven staan. De Directie van de Wieringermeer (Noordoostpolderwerken) stelde deze kaart welwillend beschikbaar.

Beschrijving van het terrein.

Alvorens tot de bespreking van de broedvogels over te gaan, is een korte beschrijving van de belangrijkste biotopen noodzakelijk. Door de grote wijzigingen in deze biotopen kunnen immers vele veranderingen in het voorkomen der soorten verklaard worden.

Werden in 1947 nog duizenden ha in het Westen van de polder door uitgestrekte rietvelden ingenomen, plaatselijk onderbroken door kwelgebieden en ijl begroeide vlakten (gearceerde gedeelte op kaart 1), in het broedseizoen 1949 was het niet ontgonnen land ingekrompen tot ongeveer 3000 ha (kaart 2). Het grootste gedeelte van het onontgonnen gebied bestond uit éénvormig en soortenarm rietland. De rietgors was hier de meest op de voorgrond tredende soort. Door de ontginning van dit rietland is de rietgors sterk in aantal achteruit gegaan.

Fofo-archief Directie Wieringermeer

Fig. 1. Kwelpas aan de Zwolse hoek. (Seepage region).

In het uiterse Westen, langs de Meerdijk, lag een kwelstrook, waar een veel gevarieerder begroeiing dan in het eigenlijke rietland aanwezig was. Onderbroken door ondiepe kwelplassen kwamen hier zoneringen en pollen voor van riet (*Phragmites communis* Trin.), zeebies (*Scirpus maritimus* L.) en steenbies (*Schoenoplectus Tabernaemontani* Palla) (fig. 1.). In deze kwelstrook, waarvan de gebieden bij de Rotterdamse- en Zwolse hoek het belangrijkste waren, werd eerst de laatste jaren de vegetatie gemaaid of verbrand. Er bleven echter tot na het broedseizoen 1949 grote stukken ongerept liggen. Deze kwelstrook bleek een ideaal broedterrein voor de bruine kuikendief, de rietgors, de snor, de kleine karekiet, de grote karekiet, de rietzanger, het baardmannetje, de roerdomp en de waterral te zijn. Vermoedelijk behoorde de witgesterde blauwborst hier ook tot de broedvogels, terwijl het broeden van de grauwe gans niet uitgesloten geacht werd.

Aan de voet van de Meerdijk lag een zoom hoog, grof z.g. matriet, welke veel baardmannetjes en grote karekieten herbergde. Van het baardmannetje kregen wij de indruk, dat deze soort vochtig riet- en biezenland, waarin overjarig materiaal aanwezig is, als biotoop prefereert. Van deze matrietzoom is op het ogenblik nog een paar honderd ha over.

Door het jaarlijks maaien is het typische karakter van het rietland thans echter verloren gegaan. Werd het rietland te droog, dan namen wilgenroosjes (*Epilobium* spec. div.) de plaats van het

Foto-archief Directie Wieringermeer

Fig. 2. Natuurlijk wilgenbosje op kavel S 19.
(Natural vegetation of willows and herbaceous plants).

riet in, spoedig gevolgd door wilgen (*Salix spec. div.*) en de ratel-populier (*Populus tremula L.*) (fig. 2.).

Aan het eind van broedseizoen 1948 werd het laatste typische natuurlijke wilgenbos in de N.O.P., gelegen aan de Nagelervaat, ontgonnen. De witgesterde blauwborst en de bosrietzanger waren in deze bosjes opvallende vogels.

In de riet- en biezengroeiingen langs de kanalen, tochten en sloten in het Westen en Oosten van de polder waren de laatste jaren de rietzanger en de kleine karekiet vrij algemeen. In het Oosten kwam in de begroeiing langs deze waterlopen het waterhoen vrij geregeld voor.

Gronden, welke ijl begroeid waren met mossen en verschillende kruiden, werden in 1949 in de Noordoostpolder niet veel meer aangetroffen. De meeste stortgronden zijn in cultuur genomen, terwijl de natuurlijke zandgronden de laatste jaren voor het grootste gedeelte bebost of in gras gelegd zijn. Het zand en de keileem bij Urk, kleine stukken van het zand- en keileemgebied bij De Voorst en enige stortgronden in het Westen van de polder vormden in het broedseizoen 1949 de belangrijkste ijl begroeide gebieden. Deze inkrimping van het biotoop van de kleine-, de strand- en de bontbekpluvier en de kluut verklaart de vermindering van deze soorten in de Noordoostpolder. Ook de zilverbreeuw nam

sterk in aantal af. De kokmeeuw heeft daarentegen in twee grote kolonies stand gehouden, terwijl het visdiefje nog in vrij groot aantal in de polder broedde.

Op de zwaardere gronden in het ontgonnen gebied verbouwt men in hoofdzaak granen en lucerne. In mindere mate worden ook koolzaad, erwten, bonen, vlas, bieten en aardappelen geteeld. Zolang de ontginningsbedrijven door de Staat geëxploiteerd worden, komt slechts één boerderij op 500 ha voor, terwijl ook na de verpachting de bevolkingsdichtheid nog gering blijft. In deze dunbevolkte gebieden groeien de verschillende gewassen in grote aanéengesloten oppervlakten. De gele kwikstaart was gedurende de waarnemingsjaren zeer algemeen in deze gewassen, maar ook de veldleeuwerik en de graspieper waren hier veel voorkomende broedvogels. Rietzangers, blauwborstjes, kuifleeuweriken en grauwe gorzen bewoonden eveneens dit gebied. Ook het broeden van de bruine kuikendief in landbouwgewassen is vermeldenswaard (BAKKER, 1949). In de omgeving van Schokland nestelde de kievit ook in deze gewassen.

Het grasland treft men vooral op de lichte gronden in het Oosten van de polder aan. De kievitenstand breidde zich hier de laatste jaren enigermate uit (kaart 3). Ook de grutto broedde hier. Gele kwikstaarten, graspiepers en veldleeuweriken waren eveneens in het weidegebied algemene broedvogels.

Het dichter worden van de bestaande beplantingen en de uitbreidende bebossingen oefende grote invloed uit op de samenstelling van de vogelbevolking van de Noordoostpolder. Elzen en populieren overheersen in deze beplantingen, maar ook verschillende andere boomsoorten komen er in voor. Bij Kuinre en De Voorst, op voor landbouw minder geschikte gronden, zijn thans honderden ha bebost. De beplanting bij Kuinre is nog zeer jong. Enige invloed op de broedvogelbevolking heeft het geboomte hier nog niet gehad. Daarentegen komt bij De Voorst, langs verschillende wegen en rond erven in de Oosten van de polder, opgaand hout voor, dat reeds een aanzienlijke dichtheid en hoogte bereikt heeft. De toenemende spotvogelbevolking was geheel geconcentreerd in deze beplantingen (kaart 4). Het thans in de Noordoostpolder broeden van de grasmus, braamsluiper en tortelduif was hier ook het gevolg van, evenals het vermoeden, dat fitis, tuinfluiter en wielewaal tot de broedvogels van de polder behoren.

Door de toegenomen bevolking van de polder, breidden enige vogelsoorten, welke sterk aan de bewoning door de mens gebonden zijn, zich de laatste jaren sterk uit. In het bijzonder gold dit voor de huismus en de huiszwaluw.

Tenslotte moet er nog op gewezen worden, dat tijdens de muizenplaag in de winter van 1948 op 1949 de wezels en hermelijnen zeer in aantal toenamen. Gedurende het broedseizoen van 1949, toen de muizenplaag reeds tot het verleden behoorde, deden deze roofdieren veel schade aan de nesten van op de grond broedende vogels.

Bespreking van de waargenomen soorten.

Corvus c. corone L. — Zwartekraai.

Broedde in 1940 en 1941 op Urk (TEN KATE, 1941). In 1941 een broedpoging op Schokland (TEN KATE, 1941). Broedde vanaf 1942 incidenteel in de N.O.P. (J. MULLER, 1943; J. H. MULLER, 1946; VAN LEEUWEN, 1947). In 1947 mislukte een nest op het puin aan de Rotterdamse hoek (P.). Bij Middelbuurt op Schokland in 1948 een nest op de grond (G.). In 1949 is het broeden niet geconstateerd.

Pica p. pica (L.) — Ekster.

Verschillende broedpogingen in 1948 en 1949 in bosaanplantingen (o.a. bij De Voorst) werden onmogelijk gemaakt (P.). In 1948 bij Middelbuurt op Schokland een broedgeval (G.).

Sturnus v. vulgaris L. — Spreeuw.

Broedde vóór de inpoldering op Urk en Schokland (VAN DEN BRINK en TEN KATE, 1929; TEN KATE en OP DE COUL, 1933; TEN KATE, 1941). Bleef tot nu toe een weinig algemene broedvogel in de N.O.P. Vermoedelijk werd dit veroorzaakt door gebrek aan nestgelegenheid, daar deze vogel wél het gehele jaar door in grote getale in dit gebied fourageert. Broedde in 1949 bij Ens en op de Noordpunt en de Middelbuurt van Schokland (G., P.).

Oriolus o. oriolus (L.) — Wielewaal.

Heeft in 1949 waarschijnlijk voor het eerst in de N.O.P. gebroed. Op kavel T 29 in het bosplan De Voorst werd de gehele zomer een paartje gezien. (Z.).

Emberiza calandra L. — Grauwe gors.

Ten Noorden van Schokland in 1944 een vrij zeker broedgeval (J. H. MULLER, 1946). Het aantal was in 1946 iets toegenomen, vooral in de omgeving van Ens (VAN LEEUWEN, 1947). In de hierop volgende jaren gaat de uitbreiding nog door, hoewel langzaam. De vogels concentreren zich tot nu toe in hoofdzaak in de Q sectie. Ongeveer 40 ex. overwinterden van 1948 op 1949 op Schokland. Het is niet onmogelijk, dat dit broedvogels uit de polder zijn. Naar schatting hebben in 1949 in de polder minstens 15 paren gebroed, als volgt verdeeld: Langs de Zwijnsweg: 6; langs de Oosterringweg: 1; in andere delen van de sectie Q: 2; tussen Blokzijl en Blankenham: 2; ten Z. van Lemmer: 3; ten Z. van Emmeloord: 1.

Op Q 76 in Juli 1949 een vogel met voer. Op deze kavel ook de gehele voorzomer van dat jaar een zingend ♂ (P.).

Emberiza sch. schoeniclus (L.) — Rietgors.

Was vóór de inpoldering een algemene broedvogel op Schokland (VAN DEN BRINK en TEN KATE, 1929; TEN KATE, 1941). Broedde

in 1946 reeds algemeen in het rietland van de N.O.P. (Van LEEUWEN, 1947). Door de ontginning van het broedterrein liep het aantal de laatste drie jaren aanzienlijk terug. Deze soort gaat niet zo gemakkelijk in landbouwgewassen broeden als de rietzanger. Deze laatste vertoont, ondanks de veranderingen in het terrein, een grotere trouw aan zijn broedplaats. In 1949 werden de volgende broedgevallen vastgesteld: in het rietland op E 140 een 4-legsel, een 5-legsel, een 3-legsel, een nest met 5 juv. (P.) en een 3-legsel (G.); in het rietland aan de Zwolse hoek een 3-legsel, een 4-legsel en een nest met 5 juv. (P.); in het rietland aan de Rotterdamse hoek op 7 Juni een 3-legsel (t. K.); in de wintertarwe op J 124 een 4-legsel (P.).

Passer d. domesticus (L.) — H u i s m u s.

Broedde reeds vóór de droogmaking op Urk en Schokland (VAN DEN BRINK en TEN KATE, 1929; TEN KATE en OP DE COUL, 1933; TEN KATE, 1941). Was reeds vrijwel dadelijk na het droogvallen broedvogel in de bewoonde delen van de polder en sedert 1945 een algemene broedvogel bij alle menselijke nederzettingen in de N.O.P. Broedt de laatste jaren zelfs zeer veel in dit gebied (P.).

Passer m. montanus (L.) — R i n g m u s.

Het broeden werd voor het eerst in 1949 met zekerheid in de N.O.P. vastgesteld, n.l. bij Ens op bedrijf P 31 (G.).

Galerida cr. cristata (L.) — K u i f l e e u w e r i k.

Heeft zeer waarschijnlijk in 1943 in één of twee paartjes bij Ens en De Ramspol gebroed (J. MULLER, 1943). Is daarna bij de menselijke nederzettingen een algemene vogel geworden (J. H. MULLER, 1946) Bij Ens en op de kavels P 81 en O 70 zijn in 1948 en 1949 broedgevallen geconstateerd (G., P.).

Alauda a. arvensis L. — V e l d l e e u w e r i k.

Was in de jaren 1947, 1948 en 1949 algemeen in het ontgonnen gedeelte van de N.O.P. Jonge vogels werden in de nazomer regelmatig waargenomen, vooral op de kunstweiden. In 1949 op kavel O 69 een nest met vier eieren (P.).

Anthus tr. trivialis (L.) — B o o m p i e p e r

In 1948 op de Noordpunt van Schokland een nest met drie eieren (P.). Ook in 1949 werd hier regelmatig een zingend ♂ waargenomen. Op de ijl begroeide, braakliggende zand- en keileemgebieden bij De Voorst eveneens de gehele voorzomer enige zingende ex. (P.).

Anthus pratensis (L.) — G r a s p i e p e r.

Kwam vóór 1945 in gering aantal, in hoofdzaak in de buurt van Schokland, voor. In 1945 trad er een belangrijke vermeerdering

in de N.O.P. op (J. H. MULLER, 1946). Volgens VAN LEEUWEN (1947) was het aantal in 1946 weer kleiner dan het voorgaande jaar. In de jaren 1947 tot 1949 breidde de soort zich over het gehele ontgonnen gedeelte van de N.O.P. uit. Is daar thans een vrij algemene broedvogel. In 1949 op de kavels O 69 en G 76 twee nesten, elk met vier eieren (P.).

Motacilla fl. flava L. — Gele kwikstaart.

Was vóór de inpoldering na de kleine karekiet de meest algemene broedvogel op Schokland (VAN DEN BRINK en TEN KATE, 1929). Vermoedelijk in 1941 ook nog broedvogel op Schokland (TEN KATE, 1941). In 1941 op de polderdijk ten Z. van Schokland een ex. met voedsel in de bek (TEN KATE, 1941). Broedde in 1941 op Urk (TEN KATE, 1941) en in 1942 vermoedelijk op Schokland, langs de Meerdijk en ook in het centrum van de polder (J. MULLER, 1942). Hierna volgde een snelle uitbreiding over het reeds in cultuur genomen gebied en ook daarbuiten. Deze vogel voelt zich zowel in landbouwgewassen als in het onontgonnen gebied met lage begroeiing thuis, vandaar de snelle toeneming van het aantal. Was in 1946 de talrijkste en meest opvallende broedvogel van de polder (VAN LEEUWEN, 1947). Dit is tot nu toe zo gebleven. In de ontgonnen gebieden waren in 1949 naar schatting drie tot vier paartjes per kavel (24 ha) aanwezig. Regelmatig werden door de gehele polder nog niet vluchtige jonge vogels gezien. In de nog onontgonnen gedeelten was het aantal belangrijk minder. Broedgevallen: In 1947 een 4-legsel op Schokland (P.), in 1948 en 1949 bij Ens (G.), in 1948 op O 69 een nest met eieren en op L 15 vogels met voer (P.), in 1949 op O 69 een 3-legsel, op G 77 een 4-legsel, op G 76 een 2-legsel en op J 105 en P 68 regelmatig overvliegende vogels met voer (P.).

Motacilla a. alba L. Witte kwikstaart.

Was in 1939 op de Meerkade bij Vollenhove broedvogel (TEN KATE, 1939). Op de polderdijk bezuiden Schokland in 1940 twee broedsels en in 1941 een vogel met voedsel in de bek (TEN KATE, 1941). In 1941 een broedgeval op Urk (TEN KATE, 1941). Broedde vrij zeker in 1942 langs de Meerdijk (J. MULLER, 1943). In 1943 weer broedend op dezelfde plaats en nu ook in andere delen van de polder (J. MULLER, 1943). Werd in 1944 en 1945 langs de Meerdijk en bij bijna alle opslagplaatsen in de polder waargenomen (J. H. MULLER, 1946). Het aantal nam in de hieropvolgende jaren toe, vooral bij menselijke nederzettingen (VAN LEEUWEN, 1947). De soort bleef echter veel minder algemeen dan de gele, maar was toch vrij regelmatig over de polder verspreid. In het Westelijk gedeelte was het aantal kleiner. In 1948 en 1949 verschillende nesten bij Ens (G.).

Panurus b. biarmicus (L.) — Baardmannetje.

Zeer waarschijnlijk vóór de inpoldering broedvogel op Schokland

(TEN KATE, 1941). In 1945 voor het eerst als broedvogel in de N.O.P. genoemd. In de omgeving van de kwelplas bij Schokkerhaven werden regelmatig enkele paren waargenomen. Nesten zijn niet gevonden. Wel vlogen er in Juli troepjes juv. rond (J. H. MULLER, 1946). Van hier uit is een snelle verbreiding begonnen. Langs de dijk van Schokkerhaven tot boven de Rotterdamse hoek en zelfs vrij ver in het binnenland waren ze in de zomer te vinden. Ze vormden, bij het uitvliegen van de jongen, de meest opvallende soort van de uitgestrekte natte rietvelden (VAN LEEUWEN, 1947). Door het in cultuur brengen van het rietland werden de broedgebieden de laatste twee jaren belangrijk ingekrompen. De populatiedichtheid in de overgebleven gebieden bleef groot. De indruk werd gewekt, dat de vogels, die uit hun broedterrein verdreven werden, naar andere streken uitzwermden. De gehele IJsselmeerkust langs, tot in Noord-Holland toe, werden in de herfst en winter van 1948-1949 regelmatig troepjes gezien.

Ook de toeneming van het aantal broedgevallen in de zomer van 1949, in het Zwartemeereservaat, staat vermoedelijk in verband met het zoeken naar nieuwe nestgelegenheid door de vogels uit de polder. In 1947, 1948 en 1949 werden jonge vogels bij honderden in de N.O.P. waargenomen (P.). TEN KATE (1948) vermeldt, dat deze soort in 1948 in zeer groot aantal in de N.O.P., in de kwelstrook tussen Urk en Lemmer broedde. Zo werden door R. v. D. SLUIS, rietsnijder aldaar, nesten gevonden (volgens mededeling in litt. aan G. BOSCH te Leeuwarden). In 1949 zijn de volgende broedgevallen geconstateerd: 7 Juni, een nest met acht eieren in een biezenpol aan de Rotterdamse hoek (t. K.), 8 Juni, twee nesten, resp. met 6 en 5 jongen aan de Zwolse hoek (P.), in de rietbegroeiing langs de Leemvaart één nest (S.).

Muscicapa str. striata (Pall.) — Grauwe vliegenvanger. Heeft voor zover bekend vóór 1949 niet in de N.O.P. gebroed. In 1949 een nest in de beplanting langs de Hertentocht (S.).

Phylloscopus tr. trochilus (L.) — Fitis.

Heeft vermoedelijk de laatste drie jaren in één of twee paren in het wilgenbosje op kavel S 19 bij De Voorst gebroed. Zingende ♂♂ werden het gehele broedseizoen in dit bosje gehoord (P.).

Locustella l. luscinioides (Savi.) — Snor.

Heeft vrij zeker in de polder gebroed. Tweemaal werd een exemplaar met voer in de snavel waargenomen (J. H. MULLER, 1946). Werd in 1945 op enkele verspreide plaatsen ten Westen van Schokland geregeld gehoord. Was vermoedelijk ook in 1946 broedvogel (VAN LEEUWEN, 1947). Kwam in 1947, 1948 en 1949 in het Westen van de polder, in hoofdzaak bij de kwelplassen, voor. De gehele voorzomer op vaste plaatsen in dit gebied zingende ♂♂ (P.).

Acrocephalus a. arundinaceus (L.) — Grote karekiet.

In 1944 werd voor het eerst een broedgeval met zekerheid vastgesteld. De vestiging had vrij snel plaats gevonden. In 1944 was het gezang de gehele Meerdijk langs, van Schokkerhaven tot aan Lemmer, te horen. De bezetting was het dichtst bij Schokland, Urk en Lemmer (J. H. MULLER, 1946). In de vochtige gebieden met zwaar riet (z.g. matriet) in de N.O.P., zoals dit ook in de delta's van de grote rivieren groeit, werd de soort in hoofdzaak waargenomen. In dit verband kan opgemerkt worden, dat dit zware riet vrijwel uitsluitend langs de Meerdijk voorkwam. Was in 1945 lokaal, vooral langs de Meerdijk en om de kwelplassen, vrij algemeen. In 1946 in aantal afgenomen (VAN LEEUWEN, 1947). Kwam in 1947 en 1948 vrij algemeen voor langs de Meerdijk van de Zwolse- tot aan de Friese hoek. Nam door de ontginning van grote stukken langs de Meerdijk het laatste jaar in aantal af. Op 8 Juni 1949 aan de Zwolse hoek een nest met vier jongen (P.). Ook in rietbegroeiingen langs enige kanalen en tochten in het Oosten werden regelmatig zingende ♂ ♂ gehoord (Zwolse vaart, Ensertoicht) (P.).

Acrocephalus sc. scirpaceus (Herm.) — Kleine karekiet.

Broedde vóór de inpoldering reeds veel in het rietland op Schokland (VAN DEN BRINK en TEN KATE, 1929; TEN KATE, 1941). Was in de uitgestrekte rietvelden van de N.O.P. een vrij algemene broedvogel (J. H. MULLER, 1946). Handhaafde zich na de ontginning van deze rietvelden in de rietbegroeiingen van de talrijke sloten en tochten. Bij de Rotterdamse hoek, in de Nageler- (3-legsel) en Ramstocht (4-legsel), aan de Ramsweg (4-legsel) en bij Ens in 1949 nestvondsten (G., P.).

Acrocephalus palustris (Bechst.) — Bosrietzanger.

Was vanaf 1943 een zeldzame broedvogel in de N.O.P. (J. MULLER, 1943; J. H. MULLER, 1946; VAN LEEUWEN, 1947). In 1949 werden op de Noordpunt van Schokland twee paartjes waargenomen. In het voorjaar in de oude haven op de Noordpunt regelmatig een zingend ♂ in een gemengde begroeiing van brandnetels en riet. Later vlogen ♂ en ♀ met voer (P.).

Het tweede paartje zat aan de N.W. zijde van het eiland in het riet. Op deze plaats werden ook de oude vogels met voer in de bek en de juv. waargenomen (P.).

Acrocephalus schoenobaenus (L.) — Rietzanger.

In 1944 zijn de eerste nesten in de N.O.P. gevonden. Was in 1945 iets talrijker geworden, maar had zich weinig over het gebied verspreid (J. H. MULLER, 1946). Was over het algemeen in 1946 minder talrijk dan de rietgors (VAN LEEUWEN, 1947). Nam na 1946 vrij sterk in aantal toe. De verspreiding had nu over de gehele polder plaats. Was met de gele kwikstaart de meest algemene broedvogel in de N.O.P. Kwam in 1949 reeds meer voor dan de

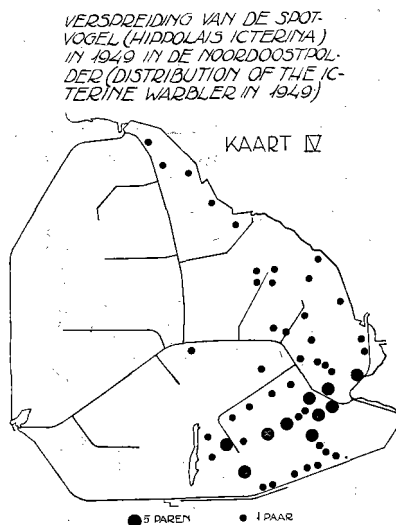
rietgors en broedde zowel in het in cultuur gebrachte- als in het onontgonnen gebied.

In 1949 op kavel E 140 in rietland drie nesten met eieren, waarvan één nest met een koekoeksei, op kavel J 124 in wintertarwe een 1-legsel. Op kavel P 68 in koolzaad een oude vogel met voer in de bek (P.).

Hippolais icterina (Vieill.) — Spotvogel.

Werd in 1945 voor het eerst als broedvogel in windsingels rond kampen en boerderijen waargenomen (J. H. MULLER, 1946). Door de uitbreiding en het dichter worden van het met loofhout beplante oppervlak is het aantal de laatste jaren in het Oosten van de polder belangrijk toegenomen. Ontbreekt in het Westen, waar nog vrijwel geen beplanting aanwezig is, als broedvogel. Nestelt in de, in hoofdzaak uit elzen en populieren bestaande, windsingels bij boerderijen en kampen en langs wegen. Ook het bosplan bij De Voorst en de kwekerijen van het Staatsbosbeheer herbergen verscheidene ex. In 1949 werd het aantal broedende paren op 91 geschat, door bij herhaling het aantal zingende ♂♂ te tellen. In enige gevallen werden nesten opgezocht om de betrouwbaarheid van deze methode aan te tonen (windsingel Kamperweg 2 nestjes, resp. 3 en 4 juv. ; P.).

De verspreiding over de N.O.P. was in 1949 in grote trekken als volgt (zie ook kaart 4):

Bosplan De Voorst	20 paren (S.)
Beplanting langs de Leemtocht	12 " "
Beplanting langs de Hertentocht	9 " "
Beplanting langs de Voorstertocht	3 " "

Beplanting Kamperweg tussen De Ramspol en		
Kamp Enservaart	10	paren (P.)
Kwekerij bij Vollenhove	2	" "
Zwartemeerweg	4	" "
Kadoelerweg en Repelweg	6	" "
Uiterdijkenweg	2	" "
Hopweg	3	" "
Verspreid over kampen, bedrijven, dorpen, bijv.		
kampen bij Luttelgeest en De Ramspol, P		
31, Q 13, Marknesse	20	" "
	Totaal 91 paren	

Sylvia borin (Bodd.) — Tuinfluiter.

Heeft vermoedelijk in 1949 voor het eerst in de N.O. polder gebroed, daar in het kamp bij Vollenhove op 18 Mei en op 8, 10 en 13 Juni een zingend ex. gehoord werd (P.).

Sylvia a. atricapilla (L.) — Zwartkop.

Heeft waarschijnlijk reeds in 1942 bij Emmeloord gebroed (J. MULDER, 1943). Over de periode 1943 tot 1949 zijn geen broedgevallen bekend. In 1949 werd bij het infiltratiesluisje bij De Ramspol een paartje waargenomen, dat de indruk wekte, daar te broeden (Ko.).

Sylvia c. communis Lath. — Grasmus.

Broedt de laatste twee jaren in een aantal van ongeveer 25 paren in de beplantingen in het Oosten van de polder. Aan de Kamperweg tussen Ens en De Ramspol op 26 Juli 1949 een 4-legsel (P.).

Sylvia c. curruca (L.) — Braamsluiper.

Het broeden werd in 1949 voor het eerst in de polder vastgesteld. Er zijn in 't geheel 7 nesten gevonden, n.l. 3 aan de Leemtocht en 4 aan de Hertentocht (S.).

Turdus m. merula L. — Merel.

Broedde in 1937 op Urk (TEN KATE, 1941). Heeft in 1949 voor het eerst in de polder gebroed: op 11 Juni in de wilgenstruiken op de dijk, $\pm$ 500 m ten Oosten van de lichtopstand aan het Zwartemeer, een nest met vier eieren; in dezelfde struiken ook een reeds door de jongen verlaten nest (Ko.). Op bedrijf T 2 een oude vogel met voer in de bek (P.).

Oenanthe oe. oenanthe (L.) — Tapuit.

Broedde misschien in 1942 in enkele paren op Schokland (J. MULDER, 1943). Na 1942 zijn tot 1946 geen waarnemingen meer bekend. Begin April 1946 in het keileemgebied bij De Voorst een nest, terwijl ook op enkele andere plaatsen in de N.O. polder broeden niet uitgesloten geacht werd (VAN LEEUWEN, 1947). Heeft ook

in 1947, 1948 en 1949 vermoedelijk in enkele paren bij Urk en De Voorst gebroed (P.).

Saxicola rubetra (L.) — P a a p j e.

In 1945 op Schokland verschillende malen zingende ♂♂ (J. H. MULLER, 1946). In 1946 waarschijnlijk een broedgeval op een vloeiveld bij Nagele en eveneens aan de Westkant van Schokland. Op 2 Juli vloog daar een ♂ met voer in de bek (VAN LEEUWEN, 1947). In 1949 op de Noordpunt van Schokland in een ijle brandnetelbegroeiing een nest met vier eieren (P.).

Phoenicurus ochrurus gibraltariensis (Gm.) — Z w a r t e r o o d - s t a a r t.

Heeft in 1948 vermoedelijk gebroed bij de magazijnen te Vollenhove. Op 23 Mei 1949 vloog een alarmerend ex. uit een schuur bij Emmeloord. In deze schuur bevond zich een leeg nest (Vr.). 23 Juni 1949 een ex., dat met voer in een stapel ruitersrokken op kavel L 17 vloog. In Augustus op deze kavel een adult ex. met twee juv. (P.).

Luscinia svecica cyaneola (Meisner) — W i t g e s t e r d e b l a u w b o r s t.

Heeft voor het eerst in 1946 op enkele plaatsen in de polder gebroed (VAN LEEUWEN, 1947). In 1947 zijn er geen nesten gevonden, wel werd op kavel A 55 het voederen van jongen waargenomen (P.). In 1949 een nest met drie eieren in het bosje aan de Nagelevaart, dat werd verstoord (P.). Ook in 1949 weer op verschillende plaatsen in de polder gezien, o.a. bij de Rotterdamse- en Zwolse hoek en op de koolzaadkavels C 130—131. De zingende ♂♂, die tot in Juli op dezelfde plaats bleven, deden broeden veronderstellen (P.).

Hirundo r. rustica L. — B o e r e n z w a l u w.

Broedde vóór de inpoldering op Schokland (VAN DEN BRINK en TEN KATE, 1929; TEN KATE, 1941). In 1942 en 1943 enkele broedgevallen bij De Ramspol, Ens en op Schokland (J. MULLER, 1943). Nam in 1944 en 1945 vrij sterk toe (J. H. MULLER, 1946). Na 1945 kwam de uitbreiding tot stilstand. In 1946 was het aantal misschien zelfs iets minder dan in het voorafgaande jaar (VAN LEEUWEN, 1947). Na 1946 ging de uitbreiding langzaam, maar toch voortdurend door. Is thans over de gehele polder verspreid en, hoewel minder in aantal dan de huiszwaluw, een gewone verschijning. In 1948 en 1949 broedgevallen bij Ens en De Ramspol (G.).

Delichon u. urbica (L.) — H u i s z w a l u w.

Broedde vóór de inpoldering op Urk (TEN KATE en OP DE COUL, 1933; TEN KATE, 1941). Bij het gemaal te Lemmer werden in 1941 nesten gevonden (TEN KATE, 1941). Was in 1946 reeds de tal-

rijkste zwaluw in de polder. Op 22 boerderijen waren één of meer nesten aanwezig, gemiddeld vijf per boerderij (VAN LEEUWEN, 1947). Na 1946 is het aantal toegenomen. Op vrijwel alle boerderijen zijn thans nesten aanwezig, b.v. in 1949 op bedrijf P 31, 16 nesten (P.) en op bedrijf P 18, 50 nesten, waarvan drie bezet door de huismus (P.).

Riparia r. riparia (L.) — Oeverzwaluw.

Broedde in 1944 voor het eerst in de N.O.P. Er werden in dat jaar 12 nesten gevonden (J. H. MULLER, 1946). In 1946 was het aantal niet groter (VAN LEEUWEN, 1947). Over de periode 1947 en 1948 zijn geen aantallen bekend. Wel werden nesten gevonden in sectie L en aan de Kuindervaart. In 1949 werd het aantal broedende paren op ongeveer 50 geschat, als volgt verdeeld:

Oever aan de Kuindervaart	± 25 nesten (P.).
Tochtwal aan de Rotterdamse hoek	5 nesten (P.).
Kavel L 67	± 20 nesten (S.).

Totaal ± 50 nesten

Cuculus c. canorus L. — Koekoek.

Was reeds in 1942 als broedvogel op Schokland bekend (J. MULLER, 1943). Daarna werden tot 1949 geen eieren meer gevonden. Was in 1948 en 1949 een regelmatige verschijning in het Oosten van de polder. Werd in 1949 door de gehele polder waargenomen. Op 8 Juni 1949 op kavel E 140 een ei in een rietzangernest met vier eieren (P.).

Asio o. otus (L.). — Ransuil.

Heeft in 1948 in het bosplan De Voorst gebroed (S., Zw.). In 1949 in een bcsje achter het kamp De Voorst een nest met 5 jongen (Zw.).

Asio fl. flammeus (Pontoppidan) — Velduil.

Broedde reeds in 1942 op Schokland en in de N.O.P. (J. MULLER, 1943). In 1944 werden 10 nesten gevonden. Het totaal aantal nesten lag vermoedelijk hoger (J. H. MULLER, 1946). In 1946 werd het broeden slechts enige malen vastgesteld (VAN LEEUWEN, 1947). Van 1947 zijn zelfs geen zomerwaarnemingen bekend. In 1948 een nest met 3 juv. in de ruigte van het bosplan bij Kuinre (P.). 12 Juli op de tarwekavel G 10 een nest met twee donsjongen (TEN KATE, 1948). In 1949 werden geen nesten gevonden.

Falco t. tinnunculus L. — Torenvalk.

Broedde reeds in 1942 in de N.O.P. (J. MULLER, 1943). Volgens de hoofdjachtopziener D. v. D. ZEE broedde deze vogel in 1948 op stroklampen. Nesten werden niet gevonden. Ook TEN KATE deed in 1948 een waarneming, welke in deze richting wijzen kan (mon-

delinge mededeling). In 1949 in een bosje achter het kamp De Voorst een nest met vier eieren, dat werd verstoord (Zw.).

Circus ae. aeruginosus (L.). — Bruine kuikendief.

In het verdwijnende Scirpetum voor Blokzijl in 1941 nog twee nesten (TEN KATE, 1941). In 1941 ook broedvogel op Schokland (TEN KATE, 1941); in 1942 eveneens één broedend paar aldaar (J. MULLER, 1943). Ondanks de goede nestgelegenheid ging tot 1946 de vestiging slechts langzaam (J. H. MULLER, 1946). In 1946 was het aantal belangrijk toegenomen. Ze werden toen reeds regelmatig boven het ontgonnen gebied gezien (VAN LEEUWEN, 1947). In 1947 hebben, door het snel verdwijnen van het natuurlijk broedgebied, vrijwel zeker enkele paren in landbouwgewassen gebroed. In 1948 werd dit vermoeden zekerheid, toen zeven nesten in graan- en drie in lucernevelden gevonden werden, o.a. op O 90, E 127, L 21. Het aantal broedende paren werd toen geschat op 150, waarvan 120 in landbouwgewassen. In 1949 is het aantal sterk verminderd n.l. tot ongeveer 50 (BAKKER, 1949). In 1949 één nest aan de Zwolse hoek in rietland (G.), een 4-legsel in koolzaad op J 128 (P.) en een 1-legsel op een eilandje in het Vollenhovense Meer (Zw.).

Circus pygargus (L.). — Grauwe kuikendief.

Broedde in 1945 voor het eerst in de polder. Ook in 1946 werd geregeld een paar in sectie J waargenomen (J. H. MULLER, 1946; VAN LEEUWEN, 1947). In 1949 regelmatig waargenomen, hoewel in veel kleiner aantal. Op 16 Augustus 1949 in sectie A een jong exemplaar (P.).

Circus c. cyaneus (L.). — Blauwe kuikendief.

Enkele zomerwaarnemingen zijn bekend. Er zijn echter geen overtuigende aanwijzingen verkregen, dat deze soort in de N.O.P. gebroed heeft.

Botaurus st. stellaris (L.). — Roerdomp.

Broedde in 1941 in het verdwijnende Scirpetum voor Blokzijl (TEN KATE, 1941) en waarschijnlijk in 1945 voor het eerst in de polder. Werd in 1946 geregeld waargenomen in de natte rietwildernissen van de secties J, D en E. Het broeden werd bewezen door een nestvondst op kavel J 2 (VAN LEEUWEN, 1947). De soort heeft in de daaropvolgende jaren in deze gebieden stand kunnen houden. In de komende jaren zal het aantal zeer zeker achteruitgaan, daar met de voortgaande ontginning ook de natte rietvelden, die zijn biotoop vormen, verdwijnen. Op kavel C 4 in 1949 een nest met 3 eieren, dat uitgekomen is (Z.). Vermoedelijk broedden dit jaar 5 paren in de N.O.P. (P.).

Anser a. anser (L.). — Grauwe gans.

Komt in de herfst in duizenden exemplaren in de N.O.P. voor. In

het voorjaar zijn er altijd enige honderden aanwezig en in de nazomer worden regelmatig paren gezien. Zo werden in 1949 gedurende de gehele maand Mei enkele paren waargenomen. Op 3 Mei 1949 werden volgens jachtopziener D. v. D. ZEE op het IJsselmeer, voor de Noordoostpolderdijk, twee volwassen ex. met twee jongen ter grootte van een taling gezien. Daar het biotoop van de soort uit moerassig riet- en biezeland met open, ondiepe plassen bestaat, zoals dit tot voor kort in het Westen van de N.O.P. over honderden hectaren aangetroffen werd, moet broeden niet uitgesloten geacht worden. Ook de vondst van twee jongen, in 1948 aan de kust van Gaasterland, kan in deze richting wijzen (TEN KATE, 1948).¹⁾

Tadorna tadorna (L.) — B e r g e e n d.

Was tot 1948, hoewel niet in groot aantal, broedvogel in de N.O.P. (J. en J. H. MULLER, 1943, 1946; VAN LEEUWEN, 1947; P.). In 1947 werden in Juni 34 niet vluchtige jongen aan de Rotterdamse hoek geteld (P.). In 1948 en 1949 werden echter geen broedgevallen meer vastgesteld. Waarschijnlijk is de voortschrijdende ontginning hier de oorzaak van.

Anas pl. platyrhynchos L. — W i l d e e e n d.

Broedde vóór de inpoldering op Urk en Schokland (TEN KATE, VAN DER MEER, Op de Coul, 1931; TEN KATE, 1941) en in 1942 op Schokland (J. MULLER, 1943). In de jaren 1944 en 1945 was de soort een algemene broedvogel in de N.O.P. (J. H. MULLER, 1946). Hierna volgde een teruggang. In 1949 werden maar enige broedgevallen met zekerheid vastgesteld. In de kwelplas bij de Zwolse hoek zwom een ex. met 6 jongen (P.). Op kavel E 140 in het droge rietland twee nesten met resp. 8 en 10 eieren (P.). Op kavel J 2 een nest met 8 eieren (G.).

Anas querquedula L. — Z o m e r t a l i n g.

Op 18 Juli 1945 werd het broeden in de N.O.P. voor het eerst vastgesteld (J. H. MULLER, 1946). Daarna zijn tot 1948 geen broedwaarnemingen meer gedaan. In 1948 een nest op de Noordpunt van Schokland (G.).

Spatula clypeata (L.) — S l o b e e n d.

In 1943 werd het eerste nest in de N.O.P. gevonden bij de kwelplas ten Westen van Schokkerhaven (J. MULLER, 1943). Daarna zijn geen nestvondsten meer gedaan, hoewel de soort elke zomer een niet zeldzame verschijning is.

Podiceps cr. cristatus (L.) — F u u t.

In 1941 broedvogel op Schokland (TEN KATE, 1941). Op 22 Juli

¹⁾ In 1950 werd dit vermoeden bevestigd door de vondst van een nest met 4 eieren in het gebied bij Urk (zie dit nummer, p. 357).

1949 zwom in de Urkervaart, ter hoogte van de Zuidermeertocht, een ex. met 2 jongen (Vr.). Andere broedgevallen uit de N.O.P. zijn niet bekend.

Columba p. palumbus L. — Houtduif.

Broedde in 1941 op Schokland (TEN KATE, 1941). In 1946 werd het eerste nest in de N.O.P. gevonden (VAN LEEUWEN, 1947). In 1949 broedden in het bosplan De Voorst ongeveer 8 paren, waarvan 2 op de grond (Z.), 1 paar op de Noordpunt van Schokland (P.) en in een windsingel op P 101 eveneens 1 paar. (D.).

Streptopelia t. turtur (L.) — Tortelduif.

In het fotoarchief van de Directie van de Wieringermeer is een foto aanwezig van een nest met twee jongen, welke op 23 Juni 1948 op kavel T 32 in het bosplan De Voorst genomen werd. Heeft ook in 1949 volgens de hoofdjachtopziener D. v. D. ZEE in enkele paren in het bosplan De Voorst gebroed.

Limosa l. limosa (L.) — Grutto.

Was in 1941 broedvogel op Schokland (TEN KATE, 1941). Broedde waarschijnlijk voor het eerst in de polder in 1943, n.l. één paartje bij Kraggenburg en meerdere op de Zuidhelft van Schokland (J. MULLER, 1943). Is tot nu toe een vrij zeldzame broedvogel in het weidegebied van de N.O.P. Het aantal broedende paren werd in 1949 op ongeveer 40 geschat, als volgt verdeeld:

In de omgeving van Schokland	± 5 paren (P.).
In de omgeving van bosplan De Voorst	± 10 paren (Z., Zw., S.).
Op kavel P 80	1 paar (P.).
Op kavel P 30	1 paar (Ve.).
Tussen De Ramspol en Kadoelen	± 8 paar (P.).
Tussen Vollenhove en Kuinre	± 10 paren (P.).
In het Noorden van de polder	± 5 paren (P.).

Totaal ± 40 paren.

Numenius a. arquata (L.) — Wulp.

Broedde reeds in 1942 op Schokland (J. MULLER, 1943). Is tot nu toe een zeldzame broedvogel in de N.O.P. In 1949 in het bosplan De Voorst twee nesten, beide met 4 eieren (Z.).

Capella g. gallinago (L.) — Watersnip.

In 1947, 1948 en 1949 bij de Rotterdamse hoek en op de kavels B 7 tot B 10 regelmatig tot in de maand Juni blatende ex. Hoewel geen nestvondsten gedaan werden, deed dit verschijnsel broeden veronderstellen (P.).

Philomachus pugnax (L.) — Kemphaan.

Broedde in 1942 op Schokland (J. MULLER, 1943). Daarna werden tot 1949 geen broedgevallen meer bekend. In 1949 in zeer klein aantal broedend in de N.O.P., in hoofdzaak bij De Voorst, waar ook de kampplaatsen zijn (Z.). In het bosplan bij De Voorst werd

dit jaar één nest gevonden (S.) en in het weiland langs de Voorsterweg een nest met 3 eieren (Zw.). Ook in het gebied bij Urk in enige paren broedend. Op 23 Juni 1949 in dit laatste gebied één niet vluchtig ex. (P.).

Tringa t. totanus (L.) — Tureluur.

Broedde in 1943 voor het eerst in enkele paren in de polder (J. MULLER, 1943). Na 1943 is het aantal maar heel weinig groter geworden, zodat in 1949 de soort nog steeds in gering aantal voorkwam. Broedde in 1949 in enkele paren in de weidegebieden rondom Schokland, in sectie A., in het weidegebied langs de Zwarte-meerweg en in de bosplannen bij De Voorst en Kuinre (Z., Zw.). Op het Urkzand werden 3, niet vluchtige jongen, waargenomen (P.). In het gebied bij Urk broedden in 1949 ongeveer 20 paren (P.).

Charadrius h. hiaticula L. — Bontbekpluvier.

Van 1947 tot 1949 was het aantal broedende ex. niet kleiner dan de voorgaande jaren. Op de schelpenvlakten bij Urk de laatste drie jaren geregeld verscheidene ex., die, naar hun gedragingen te oordelen, er zeker gebroed hebben (Vr., P.). Ook uit andere delen kwamen waarnemingen binnen. Op 23 Juni 1949 op G 15 een nest met drie eieren (P.). Bij Schokkerhaven en op J 2 elk een nest (G.) en op L 65—66 eveneens een paartje (S.).

Charadrius dubius curonicus Gm. — Kleine pluvier.

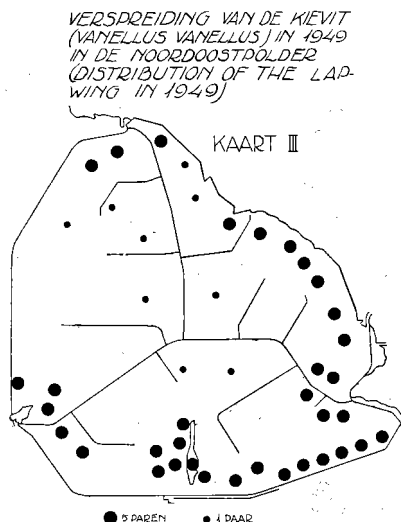
Is sedert 1942 broedvogel van de keileemgebieden, de stortgronden en andere zandige, ijl begroeide vlakten (J. MULLER, 1943). Door het in cultuur brengen van verschillende broedgebieden was in 1946 het aantal paren kleiner dan de voorgaande jaren (VAN LEEUWEN, 1947). Na 1946 is het door de bovenbeschreven oorzaak nog meer afgenomen. In 1949 minstens 2 broedgevallen op de vlakte bij Urk (P.). Ook bij Ens was minstens één paar aanwezig (P., G.). In het gebied bij Urk in Juni 2 vogels en bij Ens 1, die nog niet vliegen konden (P.).

Leucopolijs a. alexandrinus (L.) — Strandpluvier.

Broedde vrij zeker reeds in 1942 in de N.O.P. (J. MULLER, 1943). In 1943 broedden, verspreid over vrijwel de gehele polder, ongeveer 35 paartjes (J. MULLER, 1943). De volgende twee jaren trad een vermindering op, tengevolge van de toegenomen begroeiing (J. H. MULLER, 1946). In 1946 had de soort zich nog steeds kunnen handhaven op de onbegroeide terreinen, hoewel het aantal iets teruggelopen was (VAN LEEUWEN, 1947). Deze teruggang gaat nog steeds door. De onbegroeide terreinen verdwijnen meer en meer en daarmee gaat ook het biotoop verloren. Bij Schokkerhaven in 1949 een broedgeval (G.). Ook bij Urk hebben vrij zeker minstens 10 paren gebroed (Vr., P.). De heer T. MULDER deelde ons medeling mede, dat hij in 1949 in het Noorden van de polder een nest gevonden had.

Vanellus vanellus (L.) — Kievit.

Vanaf 1933 was het broeden op Schokland bekend (TEN KATE, 1941). Broedde reeds in 1942 in klein aantal in de polder en vrij veel op Schokland (J. MULLER, 1943). Had zich in 1946 over de gehele polder verspreid. De bezetting in het Noorden was iets minder dan in de andere delen (VAN LEEUWEN, 1947). In de daaropvolgende jaren bepaalde de soort zich in hoofdzaak tot de gras- en bouwlanden om en op Schokland, het graslandgebied

tussen Ens en De Ramspol, de randstrook tussen de Zwartemeerweg en het Zwartemeer, het graslandgebied tussen Vollenhove en Kuinre, de omgeving van het bosplan De Voorst, het graslandgebied van sectie A. en de omgeving van Urk. Verder kwamen over de polder verspreid ook nog paren voor (Kaart 3.). In 1947, 1948 en 1949 werden resp. 21, 17 en 33 nestvondsten bekend (P.). Het aantal broedende paren was in 1949 als volgt verdeeld:

Omgeving van Schokland	± 35 paren (P.).
Graslandgebied tussen Ens en De Ramspol	± 10 paren (P.).
Randstrook Zwartemeerweg—Zwartemeer	± 30 paren (Z.).
Omgeving bosplan De Voorst	± 25 paren (S., Zw.).
Graslandgebied tussen Vollenhove en Kuinre	± 35 paren (Z.).
Graslandgebied sectie A.	± 15 paren (P.).
Omgeving van Urk	± 25 paren (P.).
Overige gebied	± 8 paren (P.).

Totaal ± 183 paren

[*Himantopus h. himantopus* (L.) — Steltkluut.

Begin Mei 1949 bij de Rotterdamse hoek de eerste ex. Geregeld namen wij troepjes van maximaal 8 vogels waar. Ook verschillende malen alarmerende paartjes, die de gehele zomer gebleven zijn. Het is niet onmogelijk, dat ze daar gebroed hebben (P.)]

Recurvirostra avosetta L. — Kluut.

In 1941 reeds één broedgeval in de polder tussen Lemmer en Kuinre (TEN KATE, 1941). Was in 1942 in de daarvoor geschikte delen van de polder reeds talrijke broedvogel (J. MULLER, 1943). Het daarop volgende jaar broedden, verdeeld over negen kolonies, ongeveer 300 paren in de N.O.P. Door het intensieve eierenzoeken gingen de kolonies zienderogen achteruit. Later veel verspreide nesten, sommige zelfs in bouwland (J. H. MULLER, 1946). In 1946 ongeveer 60 broedende paren (VAN LEEUWEN, 1947). De vermindering ging in de daarop volgende jaren door. In 1949 10 nesten gevonden. Het aantal broedende paren werd geschat op ongeveer 15, als volgt verdeeld:

Bosplan De Voorst: 2 (S., Zw.); S 16—17: 4 (Z.); T 29—31: 2 (Z.); D 79—81: 2 (Z.); Overige gebied $\pm$ 5 (P.).

De nesten op T 29—31 werden door roofdieren verstoord. Op D 81 werden resp. 30 Juni en 21 Juli 1949 jonge ex. waargenomen (P., Vr.). Ook bij Schokkerhaven werden jongen gesignaleerd (G.).

Haematopus o. ostralegus L. — Scholekster.

In 1939 en 1941 reeds broedvogel op de polderdijken, terwijl in 1941 ook reeds een broedgeval tussen Lemmer en Kuinre in de polder vastgesteld werd (TEN KATE, 1939). In 1942 in klein aantal in de polder broedend (J. MULLER, 1943). In 1943 broedden ongeveer 7 paartjes in de omgeving van Lemmer; in het overige gedeelte van de N.O.P. ontbrak de soort, hoewel het terrein er gunstig voor was (J. MULLER, 1943). Het aantal paren bedroeg in 1944 en 1945 naar schatting ongeveer 25 (J. H. MULLER, 1946). In 1949 werd dit op ongeveer 50 geschat, in hoofdzaak in het Oosten van de polder. Dat jaar zijn er negen nesten gevonden, n.l.: op het Urkzand een nest met 3 eieren (P.) en in het bosplan De Voorst 8 nesten, waarvan er 2 werden leeggehaald door roofdieren (S., Zw.).

Sterna h. hirundo L. — Visdiefje.

In 1942 broedde een klein aantal bij Kraggenburg en vermoedelijk ook tussen Urk en Lemmer (J. MULLER, 1942). In 1943 was dit tot ruim 130 paren gestegen (J. MULLER, 1943). Hierna volgde een teruggang. In 1944 werden niet meer dan ongeveer 50 broedgevallen vastgesteld, terwijl in 1946 niet meer dan 20 broedende paren voorkwamen (J. H. MULLER, 1946; VAN LEEUWEN, 1947). Na 1946 nam het aantal weer toe. Zo lag in 1949 in het bosplan De Voorst een kolonie van ongeveer 50 paren (S.). Ook op kavel J 2 en op het Urkzand broedden dat jaar enige paren (G., P.).

Sterna a. albifrons Pall. — D w e r g s t e r n.

In 1943 vermoedelijk broedvogel bij Urk. Op de stortbanken bij de dijk, halverwege Urk—Lemmer, werd een nest gevonden (J. MULLER, 1943). In 1944 en 1946 werd het broeden op de schelpenvlakte bij Urk vermoed (J. MULLER, 1946; VAN LEEUWEN, 1947). Ook in 1948 en 1949 werden in het gebied bij Urk enige malen alarmerende en met voer vliegende ex. waargenomen, zodat broeden waarschijnlijk was (P.).¹⁾

Larus r. ridibundus L. — K o k m e e u w.

In 1943 broedde een vrij groot aantal voor het eerst in de polder (J. MULLER, 1943). Na 1945 sterk toegenomen. In 1946 kolonies van 25, 30 en 200 nesten (VAN LEEUWEN, 1947). Na 1946 is deze uitbreiding voortgegaan, in tegenstelling tot de zilvermeeuw. In 1948 en 1949 een kolonie in het bosplan De Voorst (S., P.). In 1949 bedroeg het aantal nesten hier ongeveer 500 (S., P.). Bij Urk, op de Urkerweide, in 1949 een kolonie van 150 paren (P.).

Larus argentatus argenteus Brehm. — Z i l v e r m e e u w.

Was vanaf 1943 broedvogel in de N.O.P. Nam na 1946 door het verdwijnen van het broedterrein als broedvogel in aantal af. Het aantal broedende paren werd in 1949 op ongeveer 40 geschat. Op de kavels H 17 en 18 een kolonie van 30 paren. De nesten gingen door ontginning van deze kavels verloren (Z.). Op de kavels J 1 tot J 5 enige verspreide nesten, die gedeeltelijk verloren gingen (Z., G., P.). Op kavel J 3 op 28 Juli een donsjong (P.).

Rallus a. aquaticus L. — W a t e r r a l.

Vanaf 1943 broedvogel in de dichte begroeiingen bij de kwelplassen langs de Meerdijk (J. MULLER, 1943; J. H. MULLER, 1946; VAN LEEUWEN, 1947). Volgens mededeling van R. v. D. SLUIS (in litt. d.d. 8 Mei en 12 Juni aan G. BOSCH, conservator Fries Nat. Hist. Mus., Leeuwarden) werden in 1948 in de kwelstrook langs de dijk Urk-Lemmer, Noordoostpolder, talrijke nesten vernietigd door riet-snijders, die aldaar tot half Mei werkzaam waren (TEN KATE, 1948). Werd ook in 1949 dikwijls gehoord en ook wel gezien in vrijwel het gehele kwelgebied vanaf de Zwolse hoek tot boven de Rotterdamse hoek. Op 2 Juni 1949 aan de Rotterdamse hoek een nest, dat 5 (later 8) eieren bevatte. Op 22 Juni was het nest door de jongen verlaten (P.).

Gallinula chl. chloropus (L.) — W a t e r h o e n.

Is de laatste drie jaren een vrij algemene broedvogel in de tochten en kanalen in het ontgonnen Oosten van de N.O.P. De rietbegroeiing langs de oevers van deze waterlopen maakt het milieu geschikt voor deze soort. In 1947 en 1948 werden bij herhaling jonge vogels,

¹⁾ In 1950 werden bij Urk 2 nesten met 1 ei en één met 2 eieren gevonden (P.)

die nog niet konden vliegen, in dit gedeelte van de polder waargenomen (P.). In 1949 in de Enser- en Redetocht oude vogels met jongen (P.). In de Hertentocht werd een nest gevonden (S.).

Fulica a. atra L. — M e e r k o e t.

Was vóór de inpoldering en ook nog in 1941 broedvogel op Schokland (VAN DEN BRINK en TEN KATE, 1929; TEN KATE, 1941). In 1946 werd voor het eerst in de N.O.P. een paar met jongen gezien (VAN LEEUWEN, 1947). In 1947 en 1948 vermoedelijk broedvogel in de kwelplassen langs de Meerdijk. Aan de kwelplassen bij de Rotterdamse hoek in 1949 een 5-tal uitgehaalde nesten en op 22 Juni één niet vluchtig jong met een oude vogel (P.). Aan de Zwolse hoek dat jaar een nest met 5 eieren (P.).

Phasianus colchicus L. — F a z a n t.

Eerst in 1946 werd in de N.O.P. een broedgeval vastgesteld (VAN LEEUWEN, 1947). Is sindsdien toegenomen, vooral in het bosplan De Voorst en in mindere mate ook in de rietvelden langs de Meerdijk. Van 1947 zijn geen broedgevallen bekend. In 1948 een nest op de Noordpunt van Schokland (G.). In 1949 broedden ongeveer 20 paren in het bosplan De Voorst. Van deze nesten werden er 10 door roofdieren verstoord (S.). Op de Noordpunt van Schokland 1 nest (G.).

Perdix perdix subsp. — P a t r i j s.

Broedde in 1942 voor het eerst in de N.O.P. (J. MULLER, 1943). Het volgende jaar werd eveneens een nest gevonden (J. MULLER, 1943). Na 1943 toegenomen. In 1944 en 1945 broedden er ongeveer 15 paren (J. H. MULLER, 1946). In 1946 werden van 19 kavels broedgevallen vermeld (VAN LEEUWEN, 1947). Heeft zich na 1946 over het grootste gedeelte van de polder verspreid. Is echter nog steeds een vrij zeldzame broedvogel. In 1948 werd het broeden bij Ens, in het bosplan De Voorst en op de Zuidpunt van Schokland vastgesteld, terwijl op kavel L 15 een klucht jongen gezien werd (G., P.). In 1949 zes nesten in het bosplan De Voorst (S.) en één nest met 7 eieren in een windsingel op kavel P 101 (D.). Van de nesten bij De Voorst werden er twee door roofdieren uitgehaald. Ook het broedsel op P 101 mislukte.

Coturnix c. coturnix (L.) — K w a r t e l.

Reeds in 1943, 1944 en 1945 vermoedden J. en J. H. MULLER, dat de soort in de wilde „Bidentetum-vegetatie” broedde. Hoewel deze vogel regelmatig gehoord werd en er in 1944 ook éénmaal een koppel jongen door een jachtopziener werd waargenomen, kon het broeden niet met zekerheid vastgesteld worden. Kwam volgens VAN LEEUWEN in 1946 slechts sporadisch voor. Merkwaardig was daarentegen het grote aantal in 1947. Zowel in de landbouwgewassen in het ontgonnen gedeelte als in gebieden met een lage rietvegetatie,

zoals dit destijds in het onontgonnen gedeelte van de secties A en B veel voorkwam, werden regelmatig ex. gehoord en gezien. Broedgevallen werden in 1947 op de kavels O 91 en A 67 geconstateerd (P.). In de wintertarwestoppel van O 91 begin Augustus een nest met 8 eieren. Door de gewaardeerde medewerking van landbouwkundig opzichter SMITS kon het ploegen van de betrokken akker enige weken uitgesteld worden. Eind Augustus kwam het broedsel in zijn geheel uit. Op kavel A 67 in Augustus 1947 in de graanstoppel een uitgemaaid nest. Ook kluchten met jongen werden in de nazomer van 1947 verschillende malen waargenomen (Noordpunt van Schokland, Urkerweide, M 38, L 11, L 48) (P.). In 1948 was het aantal aanzienlijk geringer dan in 1947, hoewel ze toch nog vrij geregeld gehoord of gezien werden. Eenmaal werden in Augustus 1948, op kavel O 70, jongen waargenomen (P.). Kwam in 1949 evenals in 1946 sporadisch voor. In totaal zijn elf waarnemingen bekend. BOSCH (1949) ontving een verlaten ei uit de N.O.P. De oorzaak van deze schommelingen in populatiedichtheid is niet bekend.

SUMMARY.

This article contains data on the breeding birds in the North-Eastpolder, a reclaimed part, 100.500 acres in extent, of the former Zuiderzee. These data mainly refer to 1949, the eighth year of reclamation, but incomplete additional data of 1947 and 1948 are also mentioned.

With the exception of about 6500 acres in the West of the polder (shaded part on map 2), the whole area had been put under cultivation in 1949.

The greater part of the uncultivated area consisted of uniform reedland. The reed-bunting was here the dominating species.

In the extreme West, along the dike, was a seepage region, which consisted of shallow pools, alternated by reed- and rushfields. This seepage region proved to be an excellent breeding-place for the marsh-harrier, the reed-bunting, the Savi's warbler, the reed-warbler, the great reed-warbler, the sedge-warbler, the bearded titmouse, the bittern and the water-rail. Probably the white-spotted bluethroat was also breeding here, while the breeding of the grey lag-goose in this habitat was not impossible.

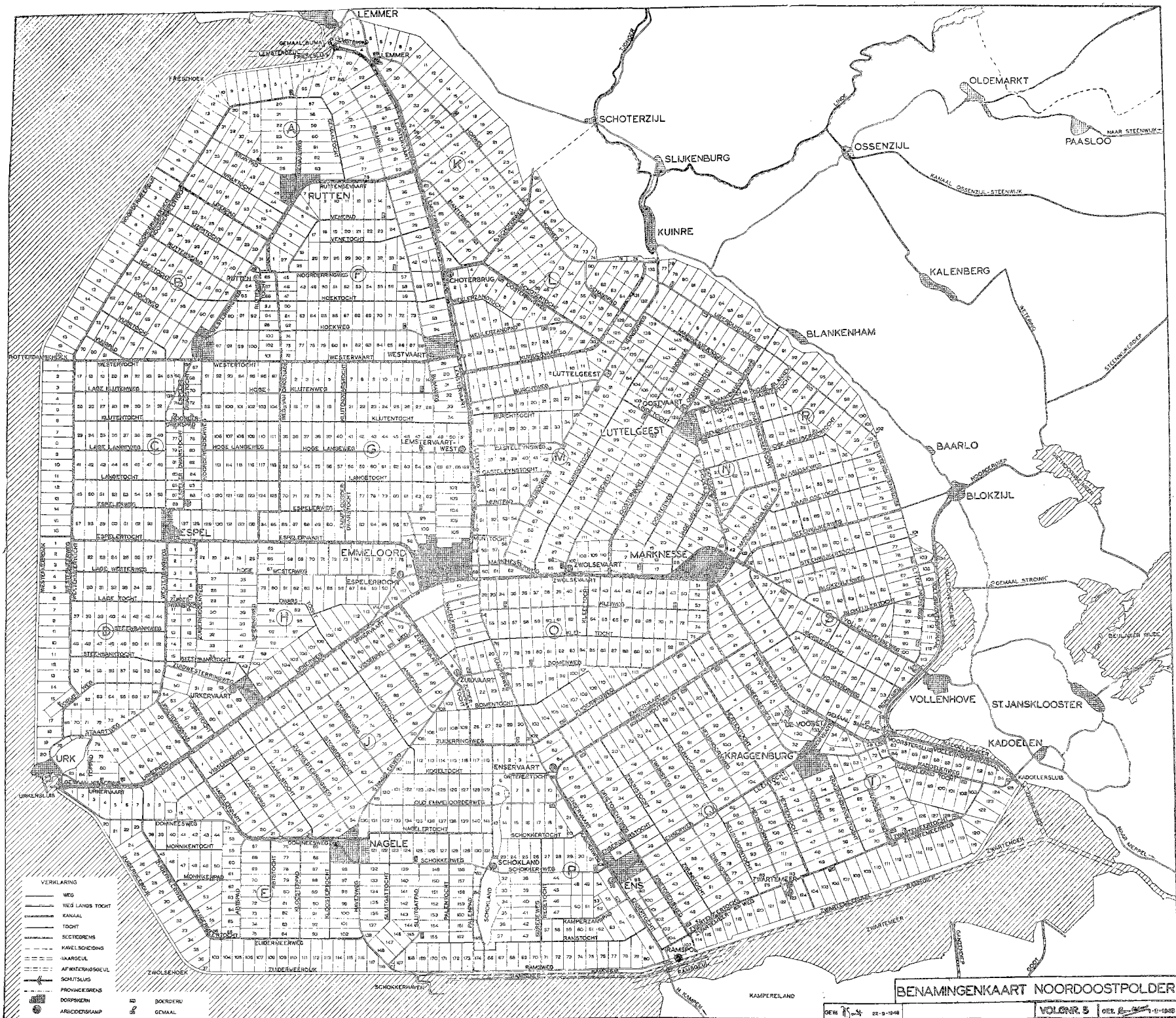
In the reed-and rushvegetation along the canals and the ditches in the polder the sedge-warbler, the reed-warbler and the moor-hen were found.

In 1949 slightly covered soil was no longer common in the North-Eastpolder. This may explain the decrease of the ringed-, the little ringed- and the Kentish plover, the avocet and the herring gull. The blackheaded gull on the contrary kept his ground in two great colonies, while the common tern was still breeding in rather a great number.

On the heavy soil in the cultivated area small grains and alfalfa are the most important crops. The density of human population in this region was still slight. In 1949 the blue-headed wagtail occurred in great numbers in these crops. The sky-lark and the meadow-pipit were also common here. Sedge-warblers, bluethroats, crested larks and corn-buntings inhabited these fields as well. The breeding of the marsh-harrier in agricultural crops is noticeable. In the neighbourhood of Schokland the lapwing nested in these crops.

Pastures are chiefly found on the light soil in the East of the polder. Last year the lapwingpopulation increased to some degree in this region (map 3). Also the blacktailed godwit was breeding here. Blue-headed wagtails, meadow-pipits and sky-larks too were common breeding-birds in these pastures.

Wooding of soil of little value for agriculture and plantings along roads and farmyards were increased in recent years. The breeding of the icterine warbler,

the whitethroat, the lesser whitethroat and the turtledove occurred only in these woody places. Probably in 1949 the willow-warbler, the garden-warbler and the golden oriole were breeding here.

Owing to the increase of human dwellings the house-sparrow and the martin are now common in the North-Eastpolder.

LITERATUUR :

- BAKKER, D. : Afwijkende broedplaatsen van de bruine kuikendief, *Circus aeruginosus aeruginosus* (L.), in de Noordoostpolder. *Limosa*, **22**, 1949.
- BOSCH, G. : Vogelnieuws. *Vanellus*, **2**, no. 9, 1949.
- BRINK, F. H. VAN DEN en KATE, C. G. B. TEN : Bijdrage tot de kennis van de Avifauna van Schokland. *Orgaan Cl. N.V.* **II**, 1929.
- KATE, C. G. B. TEN, MEER, G. VAN DER en OP DE COUL, P. G. : Bijdrage tot de kennis van de Avifauna van Schokland, *II. Orgaan Cl. N.V.*, **4**, 1931.
- KATE, C. G. B. TEN en OP DE COUL, P. G. : De Avifauna van Urk. *Orgaan Cl. N.V.*, **5**, 1933.
- KATE, C. G. B. TEN : Noordoostpolderbewoners. *Limosa*, **12**, 1939.
- : Noordoostpolderbewoners. *Limosa*, **14**, 1941.
- : De Avifauna van Urk, *II. Limosa*, **14**, 1941.
- : De Avifauna van Schokland, *III. Limosa*, **14**, 1941.
- : Ornithologie van Nederland, 1947, 2e en 1948, 1e mededeling. *Limosa*, **21**, 1948.
- LEEUEWEN, Chr. G. VAN : Noordoostpolderbewoners, 7e bericht ; broedseizoen 1946. *Limosa*, **20**, 1947.
- MULLER, J. : Noordoostpolderbewoners, 4e bericht (1942). *Limosa*, **16**, 1943.
- : Noordoostpolderbewoners, 5e bericht ; broedseizoen 1943. *Limosa*, **16**, 1943.
- : Enkele beschouwingen naar aanleiding van de vogelkolonisatie in de nieuwe Zuiderzeepolders. *Limosa*, **17**, 1944.
- MULLER, J. H. : Noordoostpolderbewoners, 6e bericht ; broedseizoen 1944 en 1945. *Limosa*, **18**, 1945.

Resultaten van het ringonderzoek betreffende de vogel- trek, ingesteld door het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden, XXXV (1948)

door

Dr G. C. A. JUNGE.

Phalacrocorax carbo sinensis (Shaw en Nodder) — Aalscholver.

150775 24-5-1936 7-2-1948 dood gevonden aan de Lek.

Lekkerkerk

N a g e k o m e n :

118179 4-6-1932 Febr. 1933 gevangen aan het meer van Tunis, A-

Lekkerkerk

frika.

150650 26-5-1935 11-9-1939 geschoten op het Etang des Dombes bij

ibidem

Villars-les-Dombes, Ain, Frankrijk.

Ardea cinerea L. — Blauwe reiger.

200308 25-5-1947 26-2-1948 geschoten te Kwintsheul (Z.H.).

Oostvoorne